

ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ МОВНОЇ КУЛЬТУРИ ПЕДАГОГА

Н.М. Шацька

Україна, м. Запоріжжя, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Мовна культура як соціальне й індивідуальне явище дозволяє успішно реалізовувати процес комунікації між людьми. Безумовно, мова кожного народу виконує роль своєрідного коду для збереження, транслявання та подальшого розвитку його національної самобутності. Саме через мову людина відчуває причетність до культури свого етносу, а через неї – причетність до загальнолюдської культури. Дитина від народження чує мову батьків, оточення, але не завжди це мовлення є бездоганим: без уживання діалектизмів, суржику тощо, тому особлива увага надається мовленню педагога, який має стати для своїх вихованців узірцем сформованості мовної культури.

Як встановлено, деякі аспекти окресленої проблеми досліджувалися фахівцями в різних наукових галузях.

Мовна комунікація є необхідною умовою існування і розвитку людської культури, вона забезпечує єдність культурних процесів у межах певної спільноти, збереження і передачу культурних цінностей. Таким чином, комунікативна діяльність виявляється тією ланкою, у якій перетинаються і взаємодіють мова як система знакових одиниць різних рівнів і культура, у якій вона існує і необхідним компонентом якої вона є. Проблеми визначення сучасного комунікаційного простору та тенденції його розвитку постають у дослідженнях С.Караванського, Д.Баранника, А.Загнітка, Б.Ажиюк, В.Арістової, І.Стерніна, Ф.Бацевича, Г.Касьянова, В.Чемеса, В.Зеленської та ін.

Особистість повинна розкриватися через мову, тобто як мовна особистість, коли в понятті «мовна особистість» на перший план висуваються її інтелектуальні характеристики, бо інтелект найбільш інтенсивно виявляється у мовленні і досліджується через мову. «Мовна особистість» базується на понятті особистості як суб'єкта відносин і свідомої діяльності, яка визначається даною системою суспільних відносин, культурою і також обумовлена біологічними особливостями. Особистість (педагога також) одночасно і продукт і суб'єкт історії, культури, її творець і творіння. Творцем культури людина стає завдяки здатності бути суб'єктом діяльності, який

створює і постійно удосконалює середовище існування. Головним механізмом діяльності людини є її метапотреби, які не можуть бути задоволені без мови як засобу спілкування, пізнання і мислення. «Мовна особистість» починається не на рівні ординарної мовної семантики (володіння елементарним словником і граматикуою – нульовий рівень), а на когнітивному рівні, який характеризується знанням про світ, втіленим у мові, тобто у мовну картину світу і тезаурус особистості і далі на мотиваційному, прагматичному рівні, який охоплює комунікативно-діяльнісні потреби особистості і її інтенціональну сферу [Караулов 1987].

Психологічні аспекти проблеми формування мовної особистості знайшли своє відображення у працях І.О.Синиці, Г.С.Костюка, Л.С.Виготського, М.І.Жинкіна та ін.

Педагогічні питання порушеної проблеми знайшли відображення в доробках видатних науковців минулого К. Ушинського, В. Водовозова, А. Макаренка, В. Сухомлинського та сучасних педагогів І. Зязюна, М. Князян, С. Нікольської, Н. Ольшанської, В. Пасинок, В. Тарасової, Г. Сагач та ін.

Методичні питання основи роботи над формуванням мовної особистості розробляли сучасні вчені-лінгвісти й методисти: Ю.М.Караулов, Г.І.Богін, Г.І.Ейгер, Л.І.Мацько, М.І.Пентилюк, М.І.Муравицька, Л.М.Паламар, Н.П.Шумарова, О.Є.Смолінська та ін.

Проблемі розвитку мовної особистості присвячено й ряд дисертаційних досліджень. У них розглядаються питання відбору лінгвістичного матеріалу на початковому етапі вивчення української мови нефілологічною аудиторією вищих навчальних закладів (Л.М.Паламар), формування національно-мовної особистості на уроках української мови в 5-7 класах (Т.В.Симоненко), толерантна національно-мовна особистість (О.М.Семенов), розгляд мовних якостей особистостей письменників (Т.І.Должикова, О.А.Семенюк, В.Ф.Стецій та ін.), вивчається мовна компетенція особистості (активний словник у сферах родинного, позародинно-побутового та професійного спілкування (Н.П.Шумарова), досліджуються лінгводидактичні основи національно-мовного виховання особистості засобами українського фольклору (О.Є.Смолінська) тощо.

Окремі аспекти мовознавчої, літературознавчої, методичної підготовки вчителя-словесника, формування його як мовної особистості розглядаються у працях І.Білодіда, О.Біляєва, Н.Волошиної, Т.Донченко, С.Карамана, Г.Клочка, В.Кононенка, Л.Мірошніченко, Л.Паламар, Є.І.Пасічника, М.І.Пентилюк, М.Стельмаховича, Б.Степанишина, Л.Струганець, П.Хропка та ін.

Аналіз мовних символів культури здійснювався Н. Данилюк, В. Денисенко, С. Костянтиновою та іншими дослідниками. Також з'ясовано, що деякі науковці (В. Журавльов, Г. Назаренко, С. Назарова, Е. Нікітін та інші) вивчали актуальні тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти та можливості підвищення професійної майстерності вчителя в межах цієї системи.

Мовна картина сучасного педагога складається під впливом мінливих соціальних умов. Така мовна особистість і трансформується, і формується, тому процеси національного відродження активізують національно-культурну свідомість, збільшують роль рідної мови у формуванні мовної особистості (Шумарова І.П. Мовна компетенція особистості в ситуаціях білінгвізму: Монографія. – К.: КДАУ, 2000. – 283 с.)

Таким чином, проблемі становлення та розвитку мовної особистості приділялася увага з боку вчених: психологів, лінгвістів, методистів. Однак, незважаючи на певні досягнення в дослідженні проблеми розвитку національно-мовної особистості, не зовсім розкритим залишається питання про шляхи і засоби розвитку та самоудосконалення такої особистості в системі післядипломної освіти.